

Reactie van de werkgroep Digital Humanities van UKB op het DSM- implementatiewetsvoorstel

Datum: 30 augustus 2019

Deze reactie is geschreven door de Werkgroep Digital Humanities van UKB, het consortium van Nederlandse universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek. De werkgroep stelt zich tot doel om de samenwerking met en de ondersteuning van onderzoekers op het gebied van digitale geesteswetenschappen door de aangesloten bibliotheken gezamenlijk te organiseren. In de werkgroep zetelen bibliotheek-experts op het vlak van digitale geesteswetenschappen en tekst- en datamining.

De werkgroep is verheugd met de mogelijkheden die de nieuwe richtlijn biedt aan onderzoekers om hun tekst- en datamining-onderzoek uit te voeren, maar heeft ook enkele vragen en maakt daarom graag gebruik van de gelegenheid om te reageren op het implementatiewetsvoorstel.

1. Definities

De definitie van tekst- en datamining uit artikel 2 lid 2 is enkel in de Memorie van Toelichting opgenomen. Omdat het bibliotheken meer rechtszekerheid biedt in geval van interpretatiegeschillen verzoeken wij de definitie van tekst- en datamining op te nemen in de wet zelf.

In Artikel I, onderdeel b van de Memorie van Toelichting wordt verwezen naar artikel 2, onderdeel a van de richtlijn, waar een definitie van een onderzoeksorganisatie wordt gegeven. In dit artikel worden (academische) ziekenhuizen niet expliciet genoemd, terwijl dat in overweging 12 van de richtlijn wel wordt gedaan. Wij stellen voor om ziekenhuizen expliciet te noemen in de Memorie van Toelichting.

2. Artikel 4 en onderzoekinstellingen.

Op p. 5 van de Memorie van Toelichting staat 'als tweede is voorzien in een verplichte beperking voor tekst- en datamining van legaal toegankelijke werken door *anderen dan onderzoekinstellingen*.' Wij pleiten ervoor dat het cursieve deel van de tekst wordt vervangen door *eenieder*. Artikel 4 is namelijk van toepassing op iedereen, dus ook onderzoekinstellingen. Op p. 22 van de Memorie van Toelichting staat dit wel correct.

3. Artikel 4 en wetenschappelijk onderzoek.

Op p. 22 van de Memorie van Toelichting staat uitdrukkelijk dat artikel 15o niet van toepassing is op wetenschappelijk onderzoek. In de richtlijn komt dit niet zo scherp naar voren. Artikel 3 van de richtlijn heeft betrekking op wetenschappelijk onderzoek, terwijl in artikel 4 enkele aspecten van artikel 3 die van belang zijn voor wetenschappelijk onderzoek (zoals opslag van onderzoeksresultaten voor verificatie) niet zijn opgenomen. Er staat echter in artikel 4 van de richtlijn niet expliciet dat de uitzondering op of beperking van de rechten als bijvoorbeeld bedoeld in artikel 4 lid 1, onder a) en b), van Richtlijn 2009/24/EG niet geldt

wanneer op dit materiaal tekst- en datamining wordt toegepast voor wetenschappelijk onderzoek. We pleiten ervoor dat in de Memorie van Toelichting de vermelding wordt verwijderd dat artikel 15o niet geldt voor wetenschappelijk onderzoek.

4. Keuze voor ‘uitzondering’ of ‘beperking’ door anderen

Artikel 4 van de richtlijn handelt over tekst- en datamining door eenieder. De tekst luidt: ‘lidstaten voorzien in een uitzondering op of beperking van [etc]’.

Lidstaten hebben hier de keuze, tussen uitzondering of beperking. We missen in de Memorie van Toelichting een duidelijke en gemotiveerde keuze. Bovendien zijn de bewoordingen tegenstrijdig. Op p. 22 (art. 15o eerste lid) staat ‘verplichte beperking’, verderop is sprake van ‘de inroepbaarheid van die uitzondering’.

5. Toevoeging voorbeeld van tekst- en datamining uit de geesteswetenschappen

In de Memorie van Toelichting onder 3.1 *Uitzonderingen en beperkingen*, punt (i) wordt geen tekst- en datamining-onderzoek uit de geesteswetenschappen genoemd. Wij pleiten ervoor dat wel te doen en geven graag een voorbeeld. Zo passen taalkundigen en historici tekst- en datamining-technieken toe op grote collecties gedigitaliseerde kranten om historische, culturele patronen in het nationale publieke discours bloot te leggen of de ontwikkeling van concepten en het gebruik van begrippen in het Nederlands door de eeuwen heen te onderzoeken.

6. Geschikt maken van data voor tekst- en datamining

Punt (i) van 3.1 *Uitzonderingen en beperkingen* in de Memorie van Toelichting handelt onder meer over het in machinaal leesbare opmaak zetten van data om het proces van tekst- en datamining te kunnen uitvoeren. Onder artikel 1, onderdeel B, wordt gesteld dat vaak eerst kopieën van werken worden gemaakt, die geschikt zijn om daarop geautomatiseerde analysetechnieken toe te passen. Het is onduidelijk of dit hetzelfde is als hetgeen in overweging 8 van de richtlijn met ‘genormaliseerde gegevens’ wordt bedoeld. Hoe verhoudt zich het gebruik van het woord ‘kopie’ in de richtlijn, het wetsvoorstel en de Memorie van Toelichting? In het verlengde hiervan bestaat onduidelijkheid over het verschil tussen een ‘bewerkte kopie’ en een ‘kopie’ in deze documenten.

7. Toevoegen beeld en geluid als data voor tekst- en datamining-onderzoek

In de Memorie van Toelichting wordt onder Artikel 1, onderdeel b verwezen naar artikel 2, onderdeel 2 van de richtlijn waar de definitie van tekst- en datamining wordt gegeven. Deze definitie spreekt over ‘tekst en gegevens in digitale vorm’. In overweging 8 van de richtlijn wordt naast tekst ook beeld en geluid genoemd als informatie in digitale vorm. Wij pleiten ervoor de termen beeld en geluid expliciet te noemen in het Nederlandse wetsvoorstel.

8. Commercieel onderzoek en private partners

Noch uit de richtlijn, noch uit het wetsvoorstel, noch uit de Memorie van Toelichting is met zekerheid op te maken of wetenschappelijk tekst- en datamining-onderzoek wel of niet met een commercieel oogmerk mag worden verricht. Op grond van overweging 11 mogen onderzoeksorganisaties en erfgoedinstellingen onderzoek doen in publiek-private partnerschappen, maar artikel 2 lid 2 van de richtlijn (verbod op winstoogmerk) en het slot van overweging 12 lijken alleen van toepassing te zijn op de wijze van organisatie van een onderzoeksorganisatie en niet op concrete wetenschappelijke onderzoeken waarbij tekst- en datamining wordt toegepast. Overweging 12 zegt bovendien niets over erfgoedinstellingen of bibliotheken.

Overigens wordt overweging 11 van de richtlijn in het wetsvoorstel nergens aangehaald en naar overweging 12 wordt niet verwezen. Wij pleiten ervoor dat overweging 11 en 12 en hun mogelijke implicaties duidelijker worden vermeld in het wetsvoorstel.

9. Inschrijvingen

De Memorie van Toelichting noemt op p. 21 'inschrijvingen door onderzoeksorganisaties of instellingen voor cultureel erfgoed'. Wat wordt hiermee bedoeld?

10. Levering op verzoek

Een cruciale randvoorwaarde voor het kunnen verrichten van tekst- en datamining-onderzoek is dat het te *minen*, door IE-rechten beschermde materiaal beschikbaar is in digitale vorm (gedigitaliseerd of born-digital). Een belangrijke wens van (universiteits)bibliotheken is dat zij in staat worden gesteld om ten behoeve van tekst- en datamining digitale reproducties van beschermd materiaal te leveren *op verzoek* van de in artikel 15n en 15o genoemde begunstigden. Die mogelijkheid staat nu niet expliciet in het wetsvoorstel of de Memorie van Toelichting (en is op grond van artikel 16c van de auteurswet niet toegelaten), maar is om twee redenen gewenst:

- a. Instellingen beschikken soms als enige over digitale kopieën van fysieke werken;
- b. Instellingen geven geautoriseerde gebruikers middels abonnementen/licenties rechtmatig toegang tot born-digital content van derden (zoals e-journals), die elders (bijvoorbeeld door uitgevers) wordt gehost.

Instellingen krijgen geregeld verzoeken om reproducties voor tekst- en datamining-doeleinden van externe onderzoekers. Die onderzoekers kunnen de content (ad a.) om diverse redenen soms niet zelf downloaden, bijvoorbeeld omdat rechthebbenden van erfgoedinstellingen eisen dat zij hun werken uitsluitend met kopieerbeveiliging openbaar mogen maken. Overigens kan ook de elders gehoste content (ad b.) zijn beveiligd tegen (grootschalig) kopiëren, hoewel dat voor tekst- en datamining-onderzoek noodzakelijk is. Die problematiek wordt nader aan de orde gesteld bij nr. 13 *Maatregelen voor veiligheid en integriteit*.

11. Intermediairs

De Memorie van Toelichting laat in het midden of tekst- en datamining-excepties alleen kunnen worden ingeroepen jegens de rechthebbenden zelf (die niet altijd beschikken over hun werk in *digitale* vorm) of ook jegens intermediairs zoals erfgoedinstellingen en (commerciële) aggregators die licenties verstrekken voor bulk-content afkomstig van meerdere rechthebbenden. (Zie 'rechtmatige toegang' op p. 21.)

12. Passende opslag

Kopieën gemaakt ten behoeve van tekst- en datamining-onderzoek moeten met een 'passend beveiligingsniveau' worden opgeslagen. De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening (2018) bepaalt dat zowel de ruwe data als de bewerkte versies gedurende een voor de discipline en methodologie passende termijn wordt bewaard, o.a. voor het verifiëren van het onderzoek. Niet passend is het als onderzoeksorganisaties en erfgoedinstellingen hiervoor op onredelijk hoge kosten zouden worden gejaagd (vgl. ook Memorie van Toelichting p. 21). Het is bovendien niet wenselijk dat in het Europese onderzoeksveld een ongelijk speelveld zou ontstaan doordat in de ene lidstaat strengere eisen aan het beschermingsniveau zouden worden gesteld, tegen hogere kosten, dan in een andere lidstaat. Wij bepleiten dat in een stakeholderdialoog oplossingen worden besproken, passend bij de nationale en institutionele context, zoals bijv. het aanwijzen van één nationale organisatie die aan de eisen van de wet kan voldoen, voor het geval een institutionele organisatie dit niet kan.

13. Maatregelen voor veiligheid en integriteit

Op p. 21 en 22 van de Memorie van Toelichting wordt uitgelegd op welke manier rechthebbenden maatregelen mogen treffen om de veiligheid en integriteit van de hosting-platforms te beschermen. Ervaringen van Nederlandse bibliotheken en de resultaten van een consultatie in het Verenigd Koninkrijk laten zien dat bibliotheken en onderzoekers gehinderd worden door obstakels opgeworpen door uitgevers en dat die het toepassen van de exceptie feitelijk onmogelijk maken. Het gaat hierbij zowel om buitensporige technische maatregelen als om financiële vergoedingen die gevraagd worden om de beperkingen van die technische maatregelen op te heffen.

Voor content waartoe erfgoedinstellingen toegang geven op basis van licenties/abonnementen (zie nr. 10, b van deze reactie) hebben we zorgen over buitenproportionele technologische beschermingsmaatregelen om de veiligheid en integriteit van systemen te beschermen. Deze zorg is ingegeven door praktijkervaringen in het Verenigd Koninkrijk, dat reeds in 2014 een dwingendrechtelijke tekst- en datamining-exceptie voor niet-commercieel onderzoek heeft ingevoerd ([section 29A CDPA](#)). Technologische beschermingsmaatregelen frustreren daar nog geregeld het gebruik van de exceptie, zoals blijkt uit een reactie van [Universities UK](#) (p. 6-7) op een [Britse consultatie](#) die begin dit jaar is gehouden.

14. Tekst- en datamining en wetenschappelijk onderwijs

In de definitie van 'onderzoeksorganisaties' (p. 20 van de Memorie van Toelichting) wordt ook gesproken over het verstrekken van onderwijsdiensten als een van de doelen van zo'n

organisatie. Bij de exceptie voor tekst- en datamining wordt alleen gesproken over de toepasbaarheid voor wetenschappelijk onderzoek. Met het oog op de verwevenheid van onderzoek en onderwijs bij universiteiten is het van belang dat deze exceptie ook van toepassing is op wetenschappelijk onderwijs. Dat past bij de gegeven definitie van een onderzoeksorganisatie, maar is nu onvoldoende helder vastgelegd.

15. Rechtsgeldigheid DSM-richtlijn en Nederlandse wet buiten Nederland en de EU

Kunnen de tekst- en datamining-excepties ook worden ingeroepen jegens uitgevers die niet in de EU zijn gevestigd?

16. Tekst- en datamining en software

In artikel 4 van de richtlijn wordt verwezen naar richtlijn 2009/24/EG die betrekking heeft op computerprogrammatuur. In artikel 3 van de richtlijn wordt hier niet naar verwezen. Dit is overgenomen in respectievelijk artikel 15o en 15n in de Memorie van Toelichting. Hoewel dit in lijn is met de richtlijn, betreuren wij dat de uitzondering voor het toepassen van tekst- en datamining voor wetenschappelijk onderzoek door onderzoeksorganisaties en erfgoedinstellingen niet voor computerprogrammatuur geldt. Dit is een groot gemis voor vakgebieden als *game studies* en computerwetenschappen. We verzoeken de Nederlandse wetgever te onderzoeken op welke wijze tekst- en datamining op computerprogramma's, ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijk onderwijs, toch mogelijk is.

Stakeholderdialoog

De Nederlandse universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek zijn graag bereid om met vertegenwoordigers deel te nemen aan de stakeholderdialoog om tot *best practices* te komen inzake artikel 15n en 15o.